

MATERIAAL, CONTINUÏTEIT en AFSTEMMING

**Fernand Pouillon - project Diar es-Saada
(Algiers) als toetssteen**

Bewerking met ChatGPT

Inleiding — positie en betekenis

Fernand Pouillon (1912–1986) neemt een bijzondere positie in binnen de naoorlogse architectuur.

Werkend in een tijd waarin de moderniteit zich sterk manifesteerde via:

- beton
- industrialisatie
- standaardisatie

koos hij nadrukkelijk een andere weg.

Niet als nostalgie, maar als **kritiek van binnenuit**.

Hij verwierp niet de opgave van grootschalige woningbouw, maar wel de wijze waarop die werd ingevuld:

abstract, technisch en los van de beleving van de stad.

In plaats daarvan ontwikkelde hij een benadering waarin:

- **stedelijke continuïteit** centraal staat
- architectuur wordt opgevat als **ruimtelijke sequentie**
- en materiaal een **dragende rol** speelt

Zijn werk is sterk verbonden met Zuid-Frankrijk, met name Aix-en-Provence en omgeving, waar hij niet alleen bouwde maar ook zijn materiële logica ontwikkelde.

Binnen het architectuurhistorisch onderzoek wordt het werk van Fernand Pouillon met regelmaat opnieuw onder de aandacht gebracht, met name in studies naar koloniale en naoorlogse stedenbouw, onder meer door Zeynep Çelik en Jean-Louis Cohen, en in bredere beschouwingen over continuïteit en architectonische orde door auteurs als Jacques Lucan.

Fernand Pouillon was geen theoreticus, maar een **praktisch alternatief binnen de moderniteit**.

Juist daarom is zijn project **Diar es-Saada** in Algiers een geschikte toetssteen.

Diar es-Saada — overtuigingskracht

Diar es-Saada behoort tot de meest tot de verbeelding sprekende projecten van Pouillon.

Niet vanwege vorm of stijl,
maar vanwege de manier waarop het **werkt**.

Kenmerken:

- bouwen vanuit het terrein (helling als uitgangspunt)
- een doorlopende structuur van **straat** → **trap** → **plein**
- variatie binnen samenhang
- menselijke maat

Hier ontstaat geen verzameling gebouwen, maar een **stedelijke ervaring**.

Architectuur wordt hier niet bekeken, maar bewandeld.

En juist daarin ligt zijn overtuigingskracht:

- ruimte laat zich gebruiken zonder uitleg
- overgangen zijn vanzelfsprekend
- verblijf ontstaat zonder dat het wordt opgelegd

→ hier nadert architectuur **leefbaarheid**

Materiaal — de eerste breuklijn

Een essentieel aspect van Pouillon's werk is zijn consequente toepassing van natuursteen.

Niet als afwerking, maar als:

- constructief element
- maatgevend systeem
- drager van betekenis

Deze steen is echter niet lokaal.

Zij is afkomstig uit groeves in Zuid-Frankrijk, rond Aix-en-Provence (de steengroeve Fontvieille), en wordt:

- op grote schaal gewonnen
- getransporteerd
- toegepast in projecten verspreid over verschillende regio's

Van Marseille tot Algiers en Paris.

Hier ontstaat een fundamenteel punt:

De materialiteit is overtuigend —
maar niet plaatsgebonden.

Wat verschijnt als continuïteit met traditie,
is in werkelijkheid een **bewust gekozen en herhaalde materiële orde**.

Tussen tactiliteit en abstractie

Pouillon lijkt het tegenovergestelde van modernistische abstractie:

- massief in plaats van licht
- tactiel in plaats van glad
- stedelijk in plaats van objectmatig

Maar in zijn herhaalbare materiaalkeuze ontstaat een andere vorm van abstractie:

- niet van vorm, maar van **materiaal**
- niet van beeld, maar van **systeem**

De steen wordt:

- overdraagbaar
- reproduceerbaar
- onafhankelijk van context

Daarmee ontstaat een paradox:

hoe zintuiglijker het materiaal,
hoe abstracter zijn toepassing kan worden.

De tweede breuklijn — ontwerp en orde

Diar es-Saada oogt vanzelfsprekend.

Maar zij is niet ontstaan — zij is **ontworpen**.

- de ruimtelijke structuur ligt vast
- de sequenties zijn gecomponeerd
- de ordening is sterk gestuurd

Hoewel het project zich voegt naar terrein en gebruik, blijft het:

een **geconstrueerde stedelijke orde**

Dat betekent:

- geen open proces
- geen geleidelijke groei
- maar een **afgerond geheel**

De derde breuklijn — maatschappelijke werking

Pouillon streefde naar sociale menging en stedelijke samenhang.

De architectuur faciliteert:

- nabijheid
- ontmoeting
- gedeelde ruimte

Maar de werkelijkheid toont:

- maatschappelijke dynamiek laat zich niet ontwerpen
- politieke en culturele factoren bepalen mede de uitkomst

Hier wordt zichtbaar:

architectuur kan condities scheppen —
maar geen samenleving vormen.

Wat Diar es-Saada werkelijk laat zien

Diar es-Saada is overtuigend — maar niet vanzelfsprekend.

Het laat zien dat:

- leefbaarheid kan ontstaan binnen een ontworpen geheel
- continuïteit kan worden **geconstrueerd**
- materialiteit betekenis kan dragen zonder lokaal te zijn

Maar ook:

dat deze kwaliteiten niet volledig voortkomen uit afstemming

Plaatsing binnen ARCHITECTUUR, CULTUUR en MAATSCHAPPELIJKE WERKING

Binnen het oorspronkelijke thema ontstaat een verfijning.

Pouillon vertegenwoordigt geen zuivere categorie, maar een spanningsveld:

- tussen ingebedde orde en autonome productie
- tussen werking en constructie
- tussen continuïteit en keuze

Daarmee verschijnt een aanvullende positie:

geconstrueerde continuïteit

— een architectuur die werkt, maar niet volledig uit de plek voortkomt

Relatie tot NOVIOTECTO

Vanuit NOVIOTECTO gezien wordt hier een grens zichtbaar.

Pouillon nadert afstemming:

- in ruimtelijke ervaring
- in gebruik
- in menselijke maat

Maar blijft er tegelijk van verwijderd:

- materiaal is gekozen, niet ontstaan
- orde is ontworpen, niet gegroeid
- proces eindigt bij realisatie

Daarmee ontstaat een tussenpositie:

geen autonome moderniteit,
maar ook geen volledige afstemming

En precies daarin ligt zijn betekenis:

hij toont hoe dicht architectuur bij afstemming kan komen —
zonder haar volledig te bereiken

Conclusie

Diar es-Saada is geen bevestiging van het thema,
maar een verdieping ervan.

Het maakt zichtbaar dat:

- culturele ambitie en maatschappelijke werking kunnen samenvallen
- maar dat deze samenhang ook **geconstrueerd kan zijn**

Daarmee verschuift de vraag opnieuw:

Niet alleen:

draagt architectuur cultuur?

Maar eerder:

**komt die cultuur echt uit de plek en het leven zelf —
of is ze door de architect gemaakt en opgelegd?**